

Radikal Dinci Terör Örgütleri: El Kaide'den Işid'e Evrilen Süreç

Şeref Çetinkaya¹

Özet

Rusya'nın Afganistan işgali ile başlayan süreçte, dini radikalizmin giderek artan bir şekilde dünya gündemine girdiğini söylemek mümkündür. Yıllar süren Afganistan savaşının bitmesi sonrasında geriye, Rusya'ya karşı savaşmış kendilerine mücahit ismi verilen radikal dinci gruplar kalmıştı. 9/11 olaylarının planlayıcısı olarak bilinen Usame Bin Ladin de bu savaşın dünyaya bıraktığı miraslardan biridir. 1988 yılında Usame Bin Ladin'in öncülüğünde kurulan El Kaide'nin ABD'de ikiz kulelere yönelik saldırısı, dünya kamuoyunun dikkatini radikal dinci gruplara ve Orta Doğu'ya çekmeyi başarmıştı. Zaman içerisinde El Kaide içerisinde fikir ayrılıkları yaşanmış ve bu ayrılıklar sonucu küresel bir terör örgütü olan IŞİD ortaya çıkmıştır. Kısa sürede uluslararası seviyede güvenlik tehdidi haline gelen IŞİD, günümüzde Türkiye'nin önemli operasyonları neticesinde Orta Doğu'daki gücünü oldukça yitirmiştir. Bu çalışmada, dini radikalizmin amaçları, radikalleşme süreçleri analiz edilmiş, El Kaide'den IŞİD'e dönüşüm süreci incelenmiştir. Radikalleşmeye giden süreçler toplumsal olarak ele alınıp, önlem geliştirilmediği sürece, bu tarz yapıların yaşamlarını devam ettirecekleri düşünülmektedir.

Giriş

Dini istismar yolu ile terör faaliyetlerini meşru hale getirmeye çalışan radikal dinci örgütlerin özellikle son yıllarda giderek artan bir şekilde hem ulusal hem de uluslararası seviyelerde, güvenliğe yönelik tehdit oluşturdukları gözlemlenmektedir. Günümüzde radikal dinci terör örgütü denildiğinde akla ilk gelen IŞİD (Irak Şam İslam Devleti) terör örgütüdür. Bölgesel ve uluslararası ölçekte propaganda ve eylem yeteneğine sahip olan bu terör örgütü son yıllarda gerçekleşen birçok kanlı eylemin de faili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eylemlerin önemli bir bölümünde kendi hayatını sona erdirmek suretiyle bir başka deyişle intihar bombacısı olarak kendisi ile birlikte birçok insanın ölümünü ve yaralanmasını amaçlayan zihniyet, dikkat çekmektedir.

1 Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Avrasya Siyasi, Sosyal, Ekonomi ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı, seref.cetinkaya@istanbul.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6446-2322

Hangi süreçlerin, olayların ve inançların bir kişiyi bu noktaya getirdiği konusu uzun süredir akademik olarak da tartışılmaktadır. Bu çalışmada, İŞİD terör örgütü referans noktası olarak belirlenmek suretiyle, radikal dinci terör örgütlerinin ideolojik arka planı ve bunun tarihsel süreci incelendiğinde, konunun daha iyi anlaşılacağı ve her türlü şiddet eylemini gerçekleştirebilecek hale gelen terör örgütü mensuplarının zihinsel yapısının da ortaya konulabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmanın ilk kısmında dini radikalizm ve radikalleşme süreçleri ele alınacak, daha sonra radikal dinci terör örgütlerinin ideolojik altyapıları ile tarihsel arka planları, İŞİD terör örgütü bağlamında incelenecektir. Son olarak, İŞİD özelinde, örgüte eleman kazandırma çalışmaları ele alınarak çalışma nihayete erdirilecektir.

1. Dini Radikalizm

Radikalizm kavramına bakıldığında; Latince 'kök' anlamına gelen 'radix' sözcüğünden türediği görülmektedir. Radikalizm kavramı aynı zamanda 'köktencilik' şeklinde de ifade edilmektedir. Radikalizm, aşırı bir düşünceyi benimsemek, savunmak ve desteklemek şeklinde tanımlanabilir. Bir başka tanım da ise radikalizm, aynı zamanda aşırılık içermeyen bir düşünceyi aşırı unsurlar kullanmak suretiyle tekrar şekillendirmeye çalışmak olarak ifade edilmiştir (Çelik, 2015: 101).

Radikalizm kavramının tarihsel arka planı incelendiğinde, radikalizmin 19. yüzyılda şiddet içermeyen daha demokratik bir içeriğe sahip olduğunu, 20. yüzyılda kavramın şiddet unsuruyla anılır hale geldiğini görmek mümkün olmaktadır. Bu süreçte radikalizm, aşırılık ve şiddet içeren bir hal almıştır (Schmid, 2013: 7).

Dini açıdan radikalizm kavramı ilk kez ABD'de Birinci Dünya Savaşı sonrası fundamentalizm kavramı olarak kullanılmıştır (Salur, 2009). Fundamentalizm ya da diğer adıyla dini radikalizm, dini-siyasi hedeflere ulaşmak adına şiddet kullanımının meşru bir hal alması ve desteklenmesi anlamına gelmektedir (Rink ve Sharma, 2016: 1233). Dini radikalistler, yeni fikirlere kapalı, gelenekçi yapıdadırlar. Yeni fikirleri inançlarına yapılmış bir hakaret olarak değerlendirmektedirler. Bu noktada dini radikalizmin ortaya çıkışında etkili olan faktörlere değinmek uygun olacaktır. Bu faktörler (Arpacı, 2017: 20):

- **Bireysel Sebepler:** Bu sebepler arasında, kişinin kendini gösterme ve ispatlama ihtiyacı, kendini bulma (kimlik), yalnızlık hissetme, düşük eğitim seviyesi ve ekonomik yetersizlik sayılabilmektedir.

- **Dini-Politik Amaçlar:** Bu amaçlar arasında, devletin dinin emrettiği şekilde yönetme arzusu, Batı ülkelerine karşı olumsuz bakış açısının devlet yönetimine yansıtılması sayılabilmektedir.
- **Politik Sebepler:** Daha çok seküler yönetimlerin iktidarda bulunduğu ve toplumun önemli bir kesimini Müslümanların oluşturduğu devletlerde, devletin, bireyin dini ihtiyaçlarına tam olarak cevap veremediği, dinini özgürce yaşamasına fırsat tanımadığı şeklindeki fikirlerden oluşmaktadır.
- **Toplumsal Sebepler:** Toplum içerisinde arzu edilen saygıyı görememe, toplumdan soyutlanma, toplum ile yaşamada uyum problemi yaşama, göçün getirdiği sorunlar bu başlık altında değerlendirilmektedir.
- **Felsefi Sebepler:** Özellikle devlet anlayışı üzerindeki farklılaşma, devletin kurum ve kuruluşlarındaki modernleşme çabalarına itiraz ederek kabullenmeme şeklindeki düşünme biçimlerini içermektedir.

Dini radikalizme taban oluşturan sebepler vuku bulduğunda, birey artık radikalleşmeye ve kendini diğerlerinden farklı görmeye başlamaktadır. Bu nedenle radikalleşme sürecini incelemek gerekmektedir.

1.1. Radikalleşme Süreci

Radikalleşme süreci ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, bireylerin terör örgütlerine katılmalarında çok çeşitli nedenlerin etkili olduğu, farklı motivasyonlara sahip oldukları ve bundan dolayı bireylerin radikalleşme süreçlerinin de farklılaşma gösterdiği ifade edilebilmektedir (Erdem, 2019). Bu süreç, bireyin sıradan bir vatandaşlıktan terörist sıfatı kazanmasına neden olan unsurların tamamını içermektedir. Bireyin bu süreci yaşamasında; ideolojik-siyasi ve dini sebepler, ekonomik yetersizlikler, psikolojik sorunlar, kimlik arayışı sorunu, aile ve aidiyet gibi bir takım sorunlar etkili olabilmektedir (Çelik, 2015: 105).

Radikalleşme sürecinin yaşanması noktasında en önemli sebeplerden biri olarak ideolojik düşünce biçimi karşımıza çıkmaktadır. Belli bir ideoloji etrafında toplanarak büyük siyasi hedefler belirlemekten uzak olan terör örgütleri, kendileri için eylem yapacak ve gerektiğinde canını verebilecek teröristler bulmakta güçlük çekeceklerdir. Buna karşın, tüm yaşamını ideolojisine göre şekillendiren ve bunu bir hayat tarzı haline getiren terör örgütü mensupları ideolojik hedeflerine ulaşmak için her türlü eylem içinde olabilecek şekilde güdülenebilirler (Çapar, 2013: 63). Din referanslı terör örgütlerinde, bu ideoloji yerine karşımıza, dini bir anlayış/akım ve farklı bir dünya görüşü

çıkılmaktadır. Türkiye üzerinden Suriye'deki çatışma bölgelerine gitmeye çalıştıkları sırada yakalanan IŞİD sempatizanlarının birçoğunun, örgüt mensubu olma arzusuna sahip olmaktan çok, IŞİD tarafından kurulduğu iddia edilen şeriat devletinde yaşama isteklerinin bulunduğu anlaşılmıştır (Çelik, 2015: 106).

Radikalleşme süreci, üç düzeyde ele alınabilmektedir. Bunlar; bireysel, grupsal ve kitlesel düzeylerdir. Bu düzeyleri geçen terör örgütü mensupları süreç sonucunda başkalarının hayatına ve/veya kendi hayatına son verebilecek şekilde radikalleşmiş olmaktadır (McCauley ve Moskalenko, 2008: 416). Bu düzeyler, yaşanan süreç ve mekanizmalar şu şekildedir:

- Bireysel Radikalleşme Düzeyi: Kişisel ya da siyasi/ ideolojik nedenlere bağlı olarak radikalleşme, radikal bir gruba katılmak suretiyle radikalleşme, basın-yayın/medya yoluyla radikalleşme.
- Grupsal Radikalleşme Düzeyi: Aynı düşünce topluluğu arasındaki grup radikalleşmesi, izolasyon altındaki grup radikalleşmesi, devlet gücü karşısında mücadele eden grup radikalleşmesi, terörü hedefe ulaşmak için en kısa yol olarak görülmesi sebebiyle grup radikalleşmesi.
- Kitlesel Radikalleşme Düzeyi: Başka bir grup ile çatışırken ortaya çıkan kitlesel radikalleşme, başka bir grup ile uyumsuzluktan ortaya çıkan radikalleşme.

Dini açıdan radikalleşme son yılların en büyük uluslararası güvenlik problemlerinden biri olarak ifade edilmektedir. Özellikle radikal dinci terör örgütlerinin, Batı dünyasında, İslamiyet ile bir arada anılmaları İslam dini mensupları bakımından oldukça büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu terör örgütlerinin, dini bir araç olarak kullanmalarındaki en önemli sebep, örgütlere yeni mensuplar kazandırmaktır. Bu terör örgütleri, ekonomik gelir elde etmek, siyasi kazanımlar sağlamak ve hatta şiddet eylemlerini haklı göstermek adına kutsal kitapları referans gösterecek kadar ileri gitmektedirler (Çağır ve Çetin, 2011: 28).

Günümüzde dini radikalizmin en somut örneği olarak, özellikle Orta Doğu coğrafyasında eylemlerini yoğunlaştıran ve Türkiye'de de bir dönem oldukça aktif olan IŞİD başı çekmektedir.

2. Radikal Dinci Terör Örgütlerinin İdeolojik Altyapısı

Radikal dinci terör örgütlerinin ideolojik altyapısı incelendiğinde, selefilik, vehhabilik, cihat, haricilik gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Bu

kavramların açıklanması ile İslam'ı radikal şekilde yorumlayan ve bu anlayışı ideolojisinin merkezine yerleştiren dinci terör örgütlerini anlamak daha kolay olacaktır.

2.1. Haricilik

Haricilik, kelime anlamı olarak isyan etmek, itaatten ayrılmak gibi anlamları olan Arapça 'huruç' kökünden gelmekte ve ayrılan, isyan eden manasında kullanılmaktadır. Hz. Ali'ye karşı ayaklanan, isyan eden Müslümanları tekfir eden hariciliğin kökenleri, Siffin Savaşı ve Hakem olayına kadar geri gitmektedir (Paraszczuk, 2017).

Hariciler ile günümüzde adından en çok bahsedilen radikal dinci terör örgütü olan IŞİD mensupları arasında bir takım paralellikler olduğu söylenebilir. Benimsedikleri muhalif, cihatçı anlayış, İslamiyet'i, İslamiyet'in doğduğu ilk yüzyılda olduğu gibi yorumlama çabası ve Kuran-ı Kerim'i lafzi okuma ve yorum katılmaması gerektiği düşüncesi ile IŞİD, bu haliyle Selefi-Harici bir örgüt olarak değerlendirilebilir.

2.2. Selefilik

Selefiliğe ya da selefi düşünceye günümüzde birçok İslam ülkesinde rastlamak mümkündür. Sünni İslam'ın aşırı muhafazakâr bir kolu olan Selefilik, yeniden diriliş olarak da ifade edilmektedir. Selefilik, kendi içerisinde barındırdığı cihatçılık anlayışı ile diğer Sünni gruplar arasında da etkili olmuştur. Afganistan, Çeçenistan gibi çatışma bölgelerinde Selefiler, diğer Sünni grupların fikir ve ideolojilerini etkilemeyi başarmışlardır. 'Bir işte kendinden önce bulunan ve yerine geçilen kimse' manasına gelen Selefilik, Arapça 'selef' sözcüğünden türemiştir. Selefi düşünceye göre İslam ümmetinin en hayırlısı 'Hz. Peygamber döneminde yaşayan Sahabiler, sonra onları izleyenler (Tabiin) ve sonra onların ardından gelenlerdir'. İslam tarihinde bu üç kuşak Selef-i Salihin olarak bilinmektedir ve Selefiler ise İslam'ı Selef-i Salihin'in yaşadığı gibi yaşamak ve anladığı gibi anlamak gerektiğine inanırlar. Selefilere göre İslamiyet yoruma açık değildir ve yorum yapmak dinden çıkmak (Bid'at) manasına gelmektedir (Turner, 2014).

Radikal İslam'ın ana ideolojisi Selefilik olarak algılanmaktadır. Selefiliğin, köktenci oluşu, orijinal haliyle İslam'ın yaşanması gerektiğini savunması ve İslamiyet'in ilk geldiği yıllardaki haline karşı alternatif bir düşünce ya da mezhep kabul etmeyişi, bu algının oluşmasındaki en önemli etkenlerdendir.

Selefilikte dinin yorumlanması kesinlikle yasaktır. Bu anlayışın izlerine IŞİD terör örgütünde de rastlanmaktadır. İslami konularda yoruma dayalı fikir ayrılıkları IŞİD açısından dinden çıkmakla eşdeğerdir. Ayrıca IŞİD,

dinden çıkanın kâfir olacağını ve kâfirlerin canının ve malının helal olacağını ifade ederek cinayetlerini sözde meşru bir zemin hazırlamaktadır.

2.3. Vehhabilik

Vehhabilik, 18. yüzyılda Muhammed bin Abdülvehhâb tarafından kurulmuş, köktenci ve tekfirci bir harekettir (Juergensmeyer ve Roof, 2011: 1369). Vehhabiler, kendilerine tevhid inancını hatırlatan muvahhit demektirler (Wiktorowicz, 2006: 235). Vehhabilik, teolojik olarak, İbn Teymiyye ve Hanbeli ekolünü fıkıh yönünden referans almaktadır. Bunlar, aynı zamanda El-Kaide lideri Usame bin Ladin tarafından da atıfta bulunulan kaynaklardır. Vehhabilik de selefilikte olduğu gibi, birçok Müslüman tarafından uygulanan davranışların yanlış olduğunu ifade etmekte ve reddetmektedir. Vehhabilik akımı da selefilikte olduğu gibi köktenciligi, saflığı benimsemekte, İslam'ın yorumlanmasını dinden çıkma olarak değerlendirmektedir (Cyril, 2001).

2.4. Cihat Anlayışı

Cihat kelimesi, bir işi başarmak için güç ve gayret sarf etmek anlamına gelmektedir. İslam literatüründe ise dini esasları öğrenmek, benimsemek ve buna uygun şekilde hayatını şekillendirmek, bunun için mücadele etmek, iyiliği savunmak anlamında kullanılmaktadır. Fıkıh alanındaki anlamıyla cihat, Müslüman olmayanlarla mücadele etmeyi, savaşmayı ifade etmektedir (Özel, 1993).

İslamiyet'in ortaya çıkışından itibaren cihat kavramı, daha çok Müslümanlara karşı yapılan haksızlıklar karşısında meşru savunmaya yönelik eylemleri kapsamaktaydı. Daha sonra cihat kavramı, yaptıkları eylemlere meşruiyet ve kutsiyet kazandırmak isteyen kişi ve devletler tarafından sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Turna, 2011). Günümüze gelindiğinde ise cihat kavramı özünden iyice koparılmış olduğunu görmekteyiz. Radikal dinci terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen bombalı ve silahlı eylemler, bu kesimlerce cihat olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu durum özellikle Batı dünyasında İslam dini ile terörizmin bir arada anılmasına neden olmaktadır.

3. Radikal Dinci Terör Örgütlerinin Tarihsel Arka Planı

Günümüzde radikal dinci terör örgütleri arasında tüm dünya tarafından bilinirliği olan en önemli örgüt İŞİD'tir. İŞİD birdenbire ortaya çıkmış bir örgüt gibi görülse de tarihsel arka planına bakıldığında, durumun böyle olmadığı ifade edilebilir. Orta Doğu'da yaşanan ve uzun yıllar süren savaşlar, baskıcı rejimler tarafından yönetilen halkların yaşadığı ekonomik zorluklar,

eğitimde geri kalmışlık, mezhepsel kavgalar IŞİD'in ortaya çıkışındaki en önemli etkenlerdir.

IŞİD'in temeli her ne kadar fikren bazı çatışmalar yaşasa da El Kaide terör örgütüne dayanmaktadır. El Kaide'nin dünya sahnesine çıkışı, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiği döneme denk gelmektedir. El Kaide'nin ideolojisi de selefi-vehhabi çizgidedir ve cihat kavramını sıkça kullanan bir anlayışa sahiptir.

1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, Sovyetlerin düşündüğü gibi bir ayda sonuç vermemiş, ABD ve Suudi desteği ile örgütlenen Afgan mücahit gruplar nedeniyle uzun yıllar sürmüş ve içinden çıkılmayacak bir şekle bürünmüştür. Hatta on yıl kadar süren çatışmalar, 1991 yılında Sovyetlerin dağılmasında etkili olan faktörler arasında ifade edilmektedir. Bu savaşın dünyayı etkileyen sonuçlarından bir tanesi de cihatçı alt kültürün ve radikal, dini istismar eden terörizmin temellerini teşkil etmesidir. Taliban gibi uluslararası seviyede tanınırlığı olan radikal dinci örgütlerin ortaya çıkması yine bu çatışmaların ürünüdür.

Cihatçı anlayışı benimsemiş selefi-vehhabi ideoloji ile hareket eden terör örgütlerinin başında 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren El Kaide gelmektedir. El Kaide'nin o dönemde lideri, Suudi kökenli Usame bin Ladin'di. 11 Eylül 2001 yılında New York'taki İkiz Kulelere yönelik gerçekleştirilen terörist saldırılar, cihatçı-selefi-vehhabi görüşteki terör örgütlerinin küresel bir nitelik kazandığını göstermektedir. Bu saldırıların bir sonucu olarak ABD terörle mücadele kapsamında 2003 yılında Irak'ı işgal etmiştir. Bu işgal, bölgenin giderek istikrarsızlaşmasında rol oynamış ve bu durum selefi-cihatçı örgütler için uygun bir ortam oluşmasına neden olmuştur.

3.1. El Kaide'den IŞİD'e Dönüşüm Süreci

11 Eylül saldırılarından sonra El Kaide ve Usame bin Ladin isimleri dünyanın gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu saldırılar uluslararası ilişkileri ve güvenlik algılamalarını temelden sarsmıştır. Son yirmi yılda, El Kaide'den bazı yönlerden ayrılışlar da genel anlamda El Kaide'yi takip eden IŞİD, El Nusra, Boko Haram gibi radikal dinci örgütler ortaya çıkmıştır.

1980 yılında Usame bin Ladin ile Filistin Müslüman Kardeşler örgütü lideri Abdullah Azzam bir araya gelerek Afgan savaşı için mücahit toplama-ya başlamışlardır. Bu yapılanmaya katılanlar Usame bin Ladin tarafından El Kaide ismi altında kayıt altına alınmıştır. El Kaide terör örgütünün temelleri bu şekilde atılmıştır (Ebrari, 2014: 7-8).

El Kaide zaman içerisinde farklı örgütlerle işbirliklerinde bulunmuştur. 1998 yılında Usame bin Ladin, Şeyh Mir Hamza (Pakistan Cemiyet-ül Ulema yöneticisi), Ebu Yasir Rifai Ahmed Taha (Mısır Cihat Örgütü lideri) ve Fazlul Rahman (Bangladeş Cihat Hareketi lideri) tarafından imzalanan fetva, bu işbirliğinin en güzel örneklerinden biridir. Bu fetva özetle; 'ABD'nin kutsal toprakları işgal ettiği ve ABD ile müttefiklerinin nerede olursa olsun öldürülmesi tüm Müslümanlara farzdır' şeklindeydi (Bozan, 2016: 13). Bu fetva ile talimat alan unsurlar, 1998 yılında ABD ile ilişkin askeri tesislere, gemilere ve büyükelçiliklere yönelik saldırı girişimlerinde bulunmuşlardır. Ancak bu saldırılarda ABD askerlerinden çok yerel halkın hayatını kaybetmesi, örgütün tabanında çatlak seslerin çıkmasında neden olmuştur. Bu çatlak sesleri kesmek için İbni Teymiyye referans gösterilerek yeni bir fetva yayınlanmış ve bu fetvada, kâfirle savaş sırasında sivillerin ölmesinde bir sakınca olmadığı ifade edilmiştir. Bu fetvaya göre, ölen sivil kâfir ise hak ettiğini bulmuş olacak ve öldüren cihatçı bir kâfir öldürdüğü için sevap kazanacaktı. Eğer ölen masum sivil bir Müslüman ise zaten cennete gideceği için sorun yoktu.

Usame bin Ladin ile cihat kavramı küresel anlamda yeni bir içerik kazanmıştır. Cihatçılık anlayışı ABD'nin Irak'ı işgali sırasında Irak topraklarına da sıçramıştır. ABD ve koalisyon ortaklarına yönelik artan nefret duygusunun da etkisiyle Zerkavi'nin liderliğindeki El Kaide'nin güç kazanması sonraki süreçte İŞİD'in oluşumu için zemin oluşturmaya başlamıştır (Acun, 2014: 1-2).

İŞİD terör örgütünün temelleri ilk olarak, Ebu Musab el-Zerkavi tarafından 1999 yılında kurulan Tevhid ve Cihad örgütüne dayanmaktadır. Bu örgüt 2004 yılında Irak El Kaidesi'ne dönüşmüştü. 2006 yılında ölen Zerkavi'nin yerine El Muhacir gelmiş ve 2006 Ekim'de Irak İslam Devleti kurulmuş ve bu örgütün başına da Ömer El Bağdadi geçmiştir. 2010 yılında Ömer El Bağdadi öldürülmüş ve sonrasında Irak İslam Devleti'nin başına Ebu Bekir El Bağdadi geçmiştir. ABD'nin 2011 yılında Irak'tan çekilmesiyle Irak İslam Devleti giderek güçlenmeye başlamış ve örgütün lideri Ebu Bekir El Bağdadi, 8 Nisan 2013'te İŞİD'i kurduğunu ilan etmiştir. İŞİD, 2014'te El Kaide ile bir takım sorunlar yaşamaya başlamıştır. El Kaide lideri El Zevahiri ile El Bağdadi arasında yaşanan anlaşmazlık sonucu İŞİD ile El Kaide arasındaki bağlar kopmuştur. İŞİD, 29 Haziran 2014'te İslam Devleti'ni kurduğunu ve halife olarak Ebu Bekir El Bağdadi'yi seçtiğini ilan etmiştir.

İŞİD ile El Kaide arasında yaşanan sorunların temelinde Şiiilerin hedef alınması yatmaktaydı. El Kaide için öncelikli hedef ABD ve müttefikleri iken İŞİD lideri Zerkavi ise öncelikli olarak Şiiiler ile Sünniler arasında ihtilaf

çıkarmayı ve bunun sonucunda Sünniler üzerinde etkisini arttırarak hilafet kurmayı hedeflemiştir. Bölgede yaşanan gelişmeler özellikle de ABD işgali ve iç savaş süreci Zerkavi'nin istediği ortamı oluşturmuş ve bu halde örgüt tabanını genişletme imkânı bulmuştur.

IŞİD terör örgütü ilk zamanlarda El Kaide'nin Irak şubesi seviyesinde idi. Ancak 2013 yılında IŞİD, Suriye El Kaidesi ile birleşmiş, daha sonra İslam Devleti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Bu duruma El Kaide karşı çıkmıştır. Irak El Kaidesi'nin Irak'ta, Suriye El Kaidesi'nin yani El Nusra'nın Suriye'de faaliyet göstermesinin gerektiğini ifade eden El Kaide, birleşmeyi onaylamadığını ilan etmiştir. Ancak Bağdadi, İslam Devleti'nin kurulduğunu ve artık geri dönüşün olmadığını ifade etmiştir. İlerleyen süreçte; IŞİD terör örgütünün 2015 yılı itibarı ile Irak ve Suriye'de önemli bir bölgeyi kontrol ettiğini görmek mümkündür. 2016 yılında bölgesel olarak toprak kaybı yaşamaya başlamıştır. Günümüze gelindiğinde ise gerek Türkiye'nin doğrudan sınır ötesinde yaptığı operasyonlar gerek de Ortak Koalisyon güçleri tarafından desteklenen operasyonlar neticesinde bölgede IŞİD'in etkinliği neredeyse kalmamıştır denilebilir.

4. Radikal Dinci Terör Örgütlerinde Propaganda ve İnsan Kaynağı: IŞİD Örneği

Radikal dinci terör örgütlerinin propaganda yeteneği IŞİD özelinde değerlendirildiğinde karşımıza teknolojik gelişmeleri yakından takip eden bir yapı ortaya çıkmaktadır. İnternet kullanımının artışı da IŞİD ve benzeri terör örgütleri için önemli fırsatlar sağlamıştır. IŞİD bu sayede dünyanın çok farklı coğrafyalarında bulunan örgüt sempatizanlarına ulaşarak, örgüte yeni elemanlar sağlamayı başarmıştır. Özellikle sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanan örgüt mensupları, örgüte yakınlık duyan kişilere ulaşmakta ve kendilerine katılmaları için telkinlerde bulunmaktadırlar.

2006 yılında kurulan ve radikal dinci propaganda yapan “Al-Furkan Vakfi Medya Prodüksiyon” bünyesinde broşürler, cd, web sayfaları gibi materyaller hazırlanmaktaydı. Yine 2013 yılında kurulan “Al-Ptisaam Medya Vakfi” musiki, ilahi gibi alanlarda propaganda yapılmasını amaçlıyordu. 2014 yılında ise “Al-Hayat Medya Merkezi” kurulmuştur. Bu merkezin amacı Batı ülkelerinde yaşayanlara yönelik propaganda faaliyetlerinde bulunmaktı. Bu amaçla birçok dilde yazılı materyaller hazırlanmıştır (Gertz, 2014). Al-Hayat'ta IŞİD'in ilk videosu 19 Haziran 2014 günü yayınlanmış ve yüksek çekim kalitesi ile yayınlanan bu videoda Batı ülkelerinde yaşayanlara yönelik cihat çağrıları dikkat çekmiştir.

Al-Hayat, İŞİD için önemli bir propaganda merkezi olmuştur. İlerleyen süreçte birçok dilde hazırlanan ve örgüt propagandasının yapıldığı dergiler yayınlanmıştır. Bu dergiler arasında Dabiq, Dar Al-Islam, Konstantiniyye, Al Manba ve Rumiyyah sayılabilir (Ryan, 2014).

Al-Furkan tarafından 17 Mart 2014 tarihinde yayınlanan bir saatlik İŞİD'i anlatan "Salil el-Sawarim I" isimli video, daha üzerinden 24 saat geçmeden yaklaşık 57 bin farklı Youtube hesabı üzerinden izlenmiştir. Yine aynı video Twitter'da 5 gün içinde 800 binden daha çok retweetlenmiştir (Prucha, 2014).

İŞİD tarafından propaganda malzemesi olarak kullanılan en önemli unsurlardan biri de şiddet içerikli videolardır. Örgüt tarafından acımasızca gerçekleştirilen infaz videolarının sosyal medya ve video paylaşım sitelerinde yayınlanması ile bu görüntüler çok kısa sürede dünyanın dört bir yanına ulaşmaktadır. Böylece dünyanın diğer bölgelerinde bulunan İŞİD sempati-zanlarına ulaşmakta hem de Batı ülkelerine yönelik korku verme propagandası yapılmaktadır.

4.1. İnsan Kaynağı Olarak Yabancı Terörist Savaşçılar (YTS)

Radikal dinci terör örgütlerinin yoğun bir şekilde faaliyet gösterdiği Orta Doğu coğrafyasında uzun yıllardan beri eleman kaynağı olarak yabancı terörist savaşçılar (YTS) kullanılmaktadır. Bu sebeple yabancı terörist savaşçı konusu uluslararası güvenlik çerçevesinde de ele alınmaktadır. Özellikle İŞİD ile son yıllarda daha çok gündeme gelen bu konu, birçok ülke açısından güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.

YTS kavramı akademik anlamda ilk kez İŞİD terör örgütünün Irak ülkesinde bazı bölgeleri işgal etmesi sürecinde kullanılmıştır. Batı tarafından YTS kavramı, dünyanın farklı bölgelerinden selefi-cihatçı terör örgütlerine katılan kişileri tanımlamak için kullanılmıştır (İstanbullu, 2017: 55).

YTS kavramının sıkça tartışılmaya başlandığı tarihe bakıldığında; 2014 yılı karşımıza çıkmaktadır. İŞİD'in giderek güçlenmesi, işgallerinin artması, teknolojiyi etkin biçimde kullanarak propaganda yeteneğini geliştirmesi gibi nedenler, çatışma bölgelerine giderek örgüte katılmak isteyen birçok YTS için zemin hazırlamıştır. Örneğin; 7 Ocak 2015 tarihinde Paris'te gerçekleştirilen ve Charlie Hebdo saldırısı olarak ifade edilen terör eylemlerinin Kouachi kardeşlerin Fransız vatandaşı olması ve çatışma bölgelerine YTS katılımını arttırmak için propaganda yapmaları, Batılı ülkeler arasında YTS konusunun ciddiyetini yeniden hatırlatmıştır (Kardaş ve Özdemir, 2015: 9).

Sonuç

Radikal dinci terör örgütleri, dini istismar etmek suretiyle kendi amaçları doğrultusunda hareket edecek, yeri ve zamanı geldiğinde hayatına bu amaç uğruna son verebilecek kişileri tespit etmek, ulaşmak ve kendi elemanı yapmak amacıyla sürekli bir faaliyet içerisinde. Bu amaçla, yazılı ve görsel medyayı kullanmanın ötesinde, hem hâlihazırda var olan örgüt mensuplarının moral motivasyonunu arttırmak hem de örgüte yeni elemanlar kazandırmak amacıyla şiddet eylemlerine başvurmaktan geri durmamaktadırlar.

Örgüte katılmadan önce propaganda yoluyla radikalleşen ya da örgüte bir şekilde katıldıktan sonra radikal bir eylemci haline gelen örgüt mensuplarının temel motivasyonlarını sağlayan ideolojik bir takım nedenler bulunmaktadır. Selefilik, vehhabilik ve cihat anlayışı gibi ideolojik öğretiler sonucunda ortaya çıkan fikirler, radikal dinci terör örgütlerinin de ideolojik altyapısını oluşturmaktadır. Bu terör örgütleri arasında günümüzde adından en çok söz edileni IŞİD terör örgütüdür. Düşünsel ve tarihsel arka planında 11 Eylül saldırılarının planlayıcısı ve mimarı olan Usame Bin Ladin'in liderlik ettiği El-Kaide bulunmaktadır. Zaman içerisinde El-Kaide içerisinde yaşanan anlaşmazlıklar, örgütün bölünmesine ve IŞİD gibi küresel ölçekte bilinen ve eylem yeteneğine sahip olan radikal dinci bir terör örgütünün tarih sahnesine çıkmasına neden olmuştur. Yaptığı şiddet eylemleri ile binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olan IŞİD'in en önemli insan kaynağı yabancı terörist savaşçılar (YTS)'dir. IŞİD tarafından gerçekleştirilen küresel çaplı propaganda faaliyetleri, dünyanın birçok bölgesinden örgüte katılım sağlanmasını hızlandırmıştır. 2013 yılında, kurulduğunun ilan edilmesiyle birlikte IŞİD, çok hızlı bir biçimde dünya gündeminde yer almaya başlamış, gerek Batı dünyasındaki şiddet eylemleriyle gerek de örgütün merkezi olarak gösterilen Orta Doğu'daki faaliyetleriyle kısa sürede bu bölgede geniş bir coğrafyaya hükmeder hale gelmiştir. 2016 yılı Ağustos ayında Türkiye tarafından gerçekleştirilen Fırat Kalkanı harekâtı ile başlayan, sırasıyla Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtlarıyla devam eden süreç sonucunda IŞİD bölgede oldukça etkisizleştirilmiş, koalisyon güçlerinin de desteğiyle bugün artık özellikle Orta Doğu'da gücünü kaybetmiştir.

Nihayetinde şunu söylemek uygun olacak gibi duruyor: Radikalleşmeye yol açan faktörlerin ortadan kalkması sağlanmadığı sürece, tarihsel derinliği olan ideolojik söylemler vasıtası ile radikal dinci terör örgütler, kimi zaman gündemden düşseler de ilk fırsatta yeniden terörist eylemlerde kullanılacak kişileri bulmakta zorluk çekmeyeceklerdir. Radikal dinci örgütlerin özellikle de Doğu toplumlarında filizlenerek yeniden ortaya çıkmalarına engel olabilmenin en etkin yolu; radikalleşmenin önüne geçmek için toplumsal dokuya uygun tedbirler geliştirmektir.

KAYNAKÇA

- Acun, Can: "Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)", SETA Perspektif, S: 53, 2014.
- Arpacı, Işıl: "Dini Radikalizmin Nedenlerini Tersinden Sorgulamak: Milli Görüş Neden Radikalleşmedi?", Turkish Studies, C. XII, S: 8, 2017, ss. 11-28.
- Bozan, Fatma: "Radikal Örgütlerin Ortaya Çıkmasında Batı Politikalarının Etkisi", International Journal of Cultural and Social Studies, Vol. 2, 2016, ss. 1-17.
- Cyril, Glasse: The New Encyclopedia of Islam, Rowman & Littlefield, 2001.
- Çağır, Celal ve Çetin, Özer: "Din ve Şiddet Üzerine Psikolojik Bir Yaklaşım", Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XIII, S: 1, 2011, ss. 1-34.
- Çapar, Erkan: Türkiye'de İç Güvenlik Yönetimi ve Terörle Mücadele, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.
- Çelik, Oktay: "Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 22, 2015, ss. 99-122.
- Ebrari, Muhammed: "(İŞİD Çerçeve Metni)", Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2014, ss. 5-38.
- Erdem, Süleyman: "Terör Örgütü Üyelerinin Radikalleşme Süreçleri", 6 Mayıs 2019, (çevrimiçi) <http://sahipkiran.org/2019/05/06/teror-orgutu-uyelerinin-radikallesme-surecleri/>, Erişim: 20 Ocak 2023.
- Gertz, Bill: "The Washington Free Beacon", 2014.
- İstanbullu, Bülent: "Suriye'deki Sünni Muhalif Grupların Yabancı Savaşçı Temininde Dinin Etkisi ve Propaganda Aracı Olarak Türkiye Özelinde Medya Kullanımı Örnekleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Juergensmeyer, Mark ve Roof, Wade Clark: "Wahhabis", Encyclopedia of Global Religion, SAGE Publications, 2011.
- Kardaş, Tuncay ve Özdemir, Ömer Behram: "Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme", SETA Analiz Raporu, S: 115, 2015.
- McCauley, Clark ve Moskalenko, Sophia: "Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism", Terrorism and Political Violence, Vol. 20, I: 3, 2008, ss. 415-433.
- Özel, Ahmet: "TDV İslam Ansiklopedisi", (çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihad#2-gunumuzde-cihad>, Erişim: 17 Haziran 2020.
- Paraszczuk, Joanna: "Umar Shishani's Second-in-Command in ISIS Slams Scholars Who 'Sow Discord' & Don't Fight", 7 Şubat 2014, Chechens In Syria, Erişim: 15 Ocak 2023.

- Prucha, Nico: "Is this the most successful release of a jihadist video ever?", 2014, (çevrimiçi) <http://www.jihadica.com/is-this-the-most-successful-release-of-a-jihadist-video-ever/>, Erişim: 21 Ocak 2023.
- Rink, Anselm ve Sharma, Kunaal: "The Determinants of Religious Radicalization: Evidence from Kenya", *Journal of Conflict Resolution*, C. LXII, S: 6, ss. 1229-1261.
- Ryan, Michael W. S.: "Hot Issue: Dabiq: What Islamic State's New Magazine Tells Us about Their Strategic Direction, Recruitment Patterns and Guerrilla Doctrine", 2014, <https://jamestown.org/program/hot-issue-dabiq-what-islamic-states-new-magazine-tells-us-about-their-strategic-direction-recruitment-patterns-and-guerrilla-doctrine/>, Erişim: 10 Ocak 2022.
- Salur, Hüseyin: *Küresel Çağda Din ve Terör*, Konya, Çizgi Yayınları, 2009.
- Schmid, Alex P.: *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion And Literature Review*, ICCT Research Paper, 2013.
- Turna, Erdal: "Terör Örgütlerinin Taraftar Kazanmalarında Propagandanın Rolü: Türk El Kaidesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Turner, John: *Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad: Salafi Jihadism and International Order*, Londra, Palgrave Macmillan Press, 2014.
- Wiktorowicz, Quintan: "Anatomy of the Salafi Movement", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 29, 2006.